

تروریسم پیش روست

مقابله با خشونت‌های فراملی در قرن بیست یکم

نویسنده:

پُل جی اسمیت

مترجم:

محمدحسین فریادی زواره

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

زمستان ۱۳۹۸

عنوان: تروریسم پیش روست

نویسنده: پل جی اسمیت

مترجم: محمدحسین قربانی زواره

ویراستار: سامان آزاد

ناظر چاپ: حمید همت

طرح روی جلد: علیرضا قانع

صفحه آرایشی: محمد رودباری

ناشر: انتشارات دافوس

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحات: ۳۸۰ صفحه

تاریخ نشر: زمستان ۱۳۹۸

چاپ اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۶۵۰،۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس

تلفن: ۰۲۱ ۶۶۴۱۴۱۹۱، ۰۲۱ ۶۶۴۴۷۰۴۸۶

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می‌باشد

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

فهرست مطالب

پیش گفتار.....	۹
گفتار اول.....	۱۷
مقدمه.....	۱۸
ترور و تروریسم دولتی.....	۲۵
چرا در مقابله با تروریسم دچار مشکل می شویم؟.....	۲۹
ماهیت سیاسی تروریسم.....	۳۱
هدف گیر، افراد غیرنظامی.....	۳۲
ارتباطات.....	۳۳
جنگ روانی.....	۳۳
نقش اعضای غیردولتی در رفتار با تروریسم.....	۳۴
مشاهدات و بررسی نهایی در مورد تروریسم.....	۳۵
نتیجه گیری.....	۳۷
گفتار دوم.....	۳۹
مقدمه.....	۴۰
برخی از نخستین گروه های تروریستی در عصر معاصر.....	۴۳
نخستین موج تروریسم: انقلاب و ترس آنارشیست.....	۴۶
سومین موج تروریسم: ترورهای جدید دست چپي.....	۵۷
موج چهارم تروریسم مدرن: تروریسم مذهبی.....	۶۶
نتیجه گیری.....	۷۲
گفتار سوم.....	۷۵
مقدمه.....	۷۶
تروریسم و نظام بین الملل.....	۷۹

۸۵..... چگونه تروریسم نظام بین‌المللی را تحت تأثیر قرار می‌دهد

۹۱..... تروریسم بازتابی برای تغییرات در نظام بین‌الملل

۹۲..... ظهور نهادهای غیر دولتی در نظام بین‌الملل

۹۴..... تضعیف نظام بین‌المللی

۹۴..... افزایش قدرت یکپارچه

۹۵..... ظهور دین یک نیروی مؤثر در نظام بین‌المللی

۹۷..... تأثیر یازده سپتامبر ۲۰۰۱: یک تغییر؟

۹۹..... تأثیر حوادث ۱۱ سپتامبر: تحریک تروریست‌ها؟

۱۰۴..... نتیجه‌گیری

۱۰۷..... گفتار چهارم

۱۰۹..... مقدمه

۱۱۱..... تعریف جهانی سازی

۱۱۴..... کمپین مبارزه با تروریسم جهانی: جنبش ضد جهانی سازی؟

۱۱۹..... جهانی سازی، انقلاب اطلاعات و "تروریسم رسانه‌ای"

۱۲۳..... اینترنت و "داستان بزرگ"

۱۲۸..... مهاجرت بین‌المللی و اقدامات مخالفین

۱۳۴..... جهانی سازی و حاشیه‌نشینی: آیا راهی برای پیشبرد وجود دارد؟

۱۳۷..... نتیجه‌گیری

۱۳۹..... گفتار پنجم

۱۴۰..... مقدمه

۱۴۱..... افزایش اهمیت دین در نظام بین‌المللی

۱۴۳..... قدرت دین

۱۴۵..... دین و ظرفیت آن برای خشونت

۱۵۰..... دین و ظرفیت آن برای جدایی

۱۵۵	خسونت مذهبی و چالش‌های پیش روی دولت
۱۶۰	چالش در نام‌گذاری ایدئولوژی
۱۶۷	گفتار ششم
۱۶۸	مقدمه
۱۶۹	نقش سلاح‌های کشتار جمعی در تروریسم
۱۷۳	ترس و ارباب نوظهور
۱۸۱	تغییر پارادایم پس از جنگ سرد
۱۸۱	تغییر در عرضه
۱۸۸	تغییر تقاضا
۱۹۰	تروریسم شیمیایی
۱۹۱	سلاح شیمیایی
۱۹۶	سلاح‌های بیولوژیکی
۲۰۰	چگونه سلاح‌های کشتار جمعی تروریسم را تغییر داده‌اند؟
۲۰۳	نتیجه‌گیری
۲۰۵	گفتار هفتم
۲۰۶	مقدمه
۲۱۳	چه کسی به یک تروریست انتحاری تبدیل می‌شود؟
۲۱۶	علل ریشه‌ای تروریسم انتحاری
۲۱۷	عوامل سازمانی
۲۲۰	انگیزه‌ها و پاداش‌های مذهبی
۲۲۳	انگیزه انتقام شخصی یا نفرت از دیگران
۲۲۴	کفاره گناهان گذشته
۲۲۵	انگیزه دوستانه از سوی خانواده و آشنایان
۲۲۵	عوامل اجتماعی

۲۲۷	گرایش‌های متداول در زمینه تروریسم
۲۳۰	نتیجه‌گیری
۲۳۱	گفتار هشتم
۲۳۲	مقدمه
۲۴۲	جنبه‌های جنایی و خشن در امور مالی تروریسم
۲۴۸	اقدامات قانونی در رابطه با کنترل امور مالی تروریسم
۲۵۴	مقررات مالی و اثرات جابجایی آن‌ها
۲۵۶	نتیجه‌گیری
۲۵۹	گفتار نهم
۲۶۰	مقدمه
۲۶۴	علل شه‌ان‌جستار برای "هدف مقدس" و تروریسم مدرن
۲۶۸	خصوصیت و تعاملی با سیاست آمریکا در عراق به تروریسم ارتباطی ندارد
۲۷۰	سیاست‌های ضد تروریسم و ریشه‌ای در ایالات متحده
۲۷۳	اعتراض و تروریسم
۲۷۴	توطئه، اطلاعات نادرست و تروریسم
۲۷۵	ایدئولوژی تروریستی "علت اصلی" تروریسم
۲۷۷	گذشته در قالب یک پیش‌درآمد: انتقال موج جدید تروریسم
۲۸۱	آینده افشاء خواهد شد: شرایطی که در سال‌های آینده تروریسم را شکل می‌دهد
۲۹۱	نتیجه‌گیری
۲۹۳	منابع

پیش‌گفتار

تروریسم در عصر امروزی یکی از چالش‌های امنیتی مهم و اثرگذار محسوب می‌شود. کشورها در سراسر جهان مقابله با این نوع تهدید و همچنین شرایط اساسی که موجب شکل‌گیری آن می‌شود را انجام می‌دهند. ایالات متحده، در خط مقدم این لشکرکشی، مبارزه را کمتر از ماهیت "جنگ" توصیف کرده است. استراتژی ملی مبارزه با تروریسم در سال ۲۰۰۶ می‌گوید: «آمریکا در حال جنگ با یک جنبش تروریستی فراملی است که بر اساس یک ایدئولوژی رادیکال شامل نفرت، ظلم و ستم و قتل است.»^(۱) علاوه بر این، جنگ پیش رو نیاز به مقررات و اقدامات بی‌سابقه‌ای در داخل کشور دارد و به نظر می‌رسد بعضی از موارد موصوف بسیار بحث‌انگیز است. متخصص تحلیل و ارزیابی تروریسم، جیمز لویس، اخیراً به کنگره گفته است: «آمریکایی‌ها ایده جاسوسی داخلی را دوست ندارند.»^(۲)

یکی از اقدامات مهم و اساسی در تاریخ چهارده ژانویه ۲۰۰۷، اعلام شد. هنگامی که نیویورک تایمز گزارش کرد، وزارت دفاع آمریکا و آژانس مرکزی اطلاعات (سیا) از نامه‌های امنیت ملی به نفع خود استفاده کردند. چنین اقدامی جهت دریافت پرونده‌های بانکی و اعتباری صدها شهروند آمریکایی و دیگر مظنونان به تروریسم یا جاسوسی در داخل آمریکا بوده است. (۳) امنیت ملی به دولت اجازه می‌دهد تا بدون یک حکم قانونی اطلاعات شخصی و خصوصی افراد را به یک دلیل خاص امنیتی مورد بررسی قرار دهند. مجله تایمز در مقاله‌ای اشاره کرده است که، اقدام به افشاء چنین نامه‌هایی ادامه دارد، در حالی که سازمان سیا و وزارت دفاع به مدت طولانی از شرکت در نظارت داخلی یا فعالیت‌هایی در همین رابطه بر اساس قانون ممنوع شده‌اند. (۴) یک چینی^۱ معاون رئیس‌جمهور، دفاع از این اقدام را اعلام کرده و بر این اساس دخالت بر سر مدنی افراد را نقض و زیر پا گذاشتن قانون نمی‌داند و درواقع وزارت دفاع "دارای قدرت قانونی در این زمینه" است که حداقل سه یا چهار دهه در جامعه آمریکا به طول می‌انجامد و در

¹ James Lewis

² Richard Bruce Cheney

قانون میهن‌دوستی^۱ آمریکا صراحتاً به آن اشاره شده است. (۵) قانون میهن‌دوستی ایالات متحده توسط مجلس سنا در یازده اکتبر ۲۰۰۱ و سپس مجلس نمایندگان در دوازده اکتبر ۲۰۰۱ تصویب شد. (۶) این اقدام در پاسخ به حملات تروریستی یازده سپتامبر ۲۰۰۱ صورت گرفته است. (۷) قانون موصوف شامل تعدادی از مقررات می‌شود که به‌طور چشمگیر قدرت نیروهای اجراکننده قانون را در زمینه تحقیقات تروریستی افزایش می‌دهد، از جمله می‌توان به؛ سروصدا و سرخوردگی مخالفان کاهش یابد، جستجو و جاسوسی بدون رعایت قانون در خصوص اقامت افراد، اجازه به استعفای کارکنان دولت در شرایط خاص، ارتقاء همکاری بین اعمال قانون و تحقیقات اطلاعاتی خارجی، تقویت قوانین فدرال مقابله با پول‌شویی و عدم پذیرش مربوط به تروریسم برای مهاجران بالقوه اشاره داشت. (۸) در مورد نامه‌های امنیت ملی، اداره دادگستری و اداره بازرسی در ماه مارس سال ۲۰۰۷ گزارشی را منتشر کردند که نشان می‌دهد چگونه قانون میهن‌دوستی ایالات متحده استفاده از چنین نامه‌هایی را کاهش داده، در نتیجه استفاده از آن‌ها در جامعه مردود است. (۹) گزارش فوق همچنین اشاره دارد که اف. بی. آی به‌طور کلی محصولات تحلیلی (حالی اطلاعات گرفته شده از امنیت ملی) را با جامعه اطلاعاتی و وزارت دفاع ایالات متحده اشتراک می‌گذارد. (۱۰)

بسیاری از آمریکایی‌ها با تمجید از قانون میهن‌دوستی آن را به‌طور کلی قبول دارند زیرا معتقدند که از شهروندان محافظت می‌کند؛ دیدگاهی که رئیس‌جمهور جورج دبلیو بوش در ژانویه ۲۰۰۶ بر آن تأکید کرد: «مردم آمریکا انتظار دارند که در برابر خطرات احتمالی محافظت شوند و قانون میهن‌دوستی ابزار بسیار مهمی برای حفاظت از آن‌هاست.» (۱۱) اما اگر حفاظت از آسیب هدف اصلی است، بی‌شک میخایی‌ها بدون در نظر گرفتن هرگونه حمایت از قانون میهن‌دوستی، به‌شدت در معرض خطر مرگبار قرار می‌گیرند. اکثر آمریکایی‌ها هرگونه وقوع رویداد تروریستی فاجعه‌آمیز پیش‌بینی نشده را برای خود ممنوع کرده‌اند زیرا به خوبی می‌دانند قربانی تروریسم خواهند شد. بالین حال، تجربه گذشته نشان می‌دهد که سالانه حدود ۴۲,۰۰۰ آمریکایی (۱۲) جان خود در بزرگراه‌های کشور در نتیجه حوادث خودرویی از دست داده‌اند و ۲۲۵,۰۰۰ دیگر از سال‌های گذشته

^۱ Usa Patriot Act

به دلیل خطرات قابل پیشگیری بیمارستان و عدم استفاده از داروها از بین رفته‌اند. (۱۳)

باین حال، تعداد کمی از آمریکایی‌ها قانون میهن‌دوستی را برای رانندگان بد یا پزشکان، پرستاران و یا داروسازان قائل هستند. باین حال، مرگ‌ومیر به قیمت آزادی و شیوه زندگی شهروندان آمریکایی پذیرفته شده است. این اقدامات مانع گسترش تروریست‌ها نمی‌شود و این واقعیت یک سؤال جالب را مطرح می‌کند: چه چیزی در مورد تروریسم وجود دارد که مردم آمریکا به راحتی آن را قبول داشته و به سختی می‌پذیرند که آزادی‌های مدنی آن‌ها زیر پا گذاشته شود؟ چرا بسیاری از آمریکایی‌ها به‌طور غیرقانونی از سوی دولت خود به‌منظور مقابله با تروریسم و جلوگیری از آن به طرق اقدامات نظامی، قانونی و سیاسی چشمگیر دستگیر و زندانی می‌شوند؟

بسیاری از تروریست‌ها قادرند بدون هیچ‌گونه تردید یا مشکلی، به این گونه پرسش‌ها پاسخ دهند. آن‌ها به حتمت ایجاد ادعا می‌کنند که تروریسم از توانایی ویژه برای بی‌اعتنایی بر هشدارها برخوردار است. هدف خود بی‌توجهی می‌کند. این اقدامات به‌نوبه خود باعث ایجاد و تداوم ترس و وحشت می‌شود که در نهایت سلاح انتخابی برای تروریست‌ها به شمار می‌رود. از لحاظ تاریخی، تروریست‌ها همیشه از تیره‌ترین ترس‌های جامعه بشریت برخوردار بوده و از عمیق‌ترین ناامنی‌های انسانی بیشترین سوءاستفاده را داشته‌اند. جامعه می‌تواند تصادفات جاده‌ای، سقوط هواپیما، اشتباهات پزشکی و وائت‌های کشنده را تحمل کند، حتی زمانی که چنین رویدادهای ناگهانی و غیرمنتظره باشد. اکنون چنین حوادثی به‌عنوان بخشی از زندگی انسان در نظر گرفته می‌شود. با این حال جامعه این قسمت‌ها را تأسفبار می‌داند، اما تمامی موارد قابل پیش‌بینی است.

اکنون، تروریسم موضوعی بسیار متفاوت و پیچیده است. شاید به ساطع آن است که به شیوه‌ای «دراماتیک، تکان‌دهنده و حساس» ظاهر می‌شود. شاید این سکانی مخرب و وحشتناک مربوط به واقعیتی است که برخلاف یک فاجعه هوایی، زلزله یا خشونت‌های انسانی است. در موارد تروریستی، انسان‌های مختلف که انگیزه اعتراض یا جاه‌طلبی سیاسی دارند، عمداً باعث نابودی و قتل عام دیگر افراد در جامعه می‌شوند. تصاویر هرج و مرج تروریستی اغلب در سراسر رسانه‌های مختلف بین‌المللی پخش می‌شود. تصاویر خونین، فیلم‌های ویدئویی و صحنه‌های تخریب به مخاطبان تلویزیون منتقل شده و بارها و بارها دیده می‌شود. اگرچه اکثر مردم جهان به احتمال زیاد از تروریسم نمی‌میرند، اما

درنهایت این واقعیت چندان مهم نیست. تروریست‌ها پیروز می‌شوند زیرا آن‌ها ترور می‌کنند؛ و در جامعه فعلی باعث ترس و بروز عقاید خود می‌شوند. علاوه بر این، ترویج ترس نیز تا حدودی توضیح می‌دهد که چرا تروریست‌ها بمب‌گذاری انتحاری انجام می‌دهند و برنامه‌های مختلف همچون حملات از طریق سلاح‌های شیمیایی، بیولوژیکی، رادیولوژیکی و هسته‌ای^۱ را که به معنای «سلاح‌های کشتار جمعی» شناخته می‌شود، را برنامه‌ریزی می‌کنند. در مورد بمب‌گذاری‌های انتحاری، اسامه بن‌لادن چنین روش‌هایی را ستایش کرده است؛ زیرا آن‌ها «یک منبع عالی ترور برای دشمن» بوده‌اند. (۱۴) تروریست انتحاری نمادی از «تعهد نامنظم» گروه‌های تروریستی است. دیوید ریپورت^۲، محقق در حوزه تروریسم، معتقد است که تروریسم انتحاری یکی از نشانه‌های اصلی تروریسم مذهبی "موج چهارم" به شمار می‌رود: "بمب‌گذار انتحاری"، یادآور تلاش‌های تروریستی آنارشیست‌ها، "نوآوری تاکتیکی" و مرگبارترین تروریست‌های مذهبی عصر معاصر محسوب می‌شوند. (۱۵) با توجه به سلاح‌های ضد بشری، بسیاری از کارشناسان و شاید حتی تروریست‌ها خود را به شکلی می‌شناسند که بسیاری از سلاح‌های فوق‌لزوماً بسیار مخرب‌تر از بمب‌های معمولی و یا پهپادها نیستند. علاوه بر این، سلاح‌ها شیمیایی، هسته‌ای و بیولوژیکی عملیات را معمولاً از لحاظ فنی ساختن یا استقرار آن با مشکلات فراوانی روبه‌رو هست. با این‌وجود چنین سلاح‌هایی یک اثر روان‌شناختی عمیق ایجاد می‌کنند و به همین دلیل است که سرگشته مورد استفاده قرار گرفته و قطعاً در آینده نیز کارکرد خواهد داشت. به گفته بروس هافمن^۳، چنان‌چه یک رویداد ضد بشری در ایالات متحده رخ دهد، احتمالاً "تخریب یک شهر کاملاً تنها در رمان‌ها یا فیلم‌ها نیست، بلکه «برنامه‌ریزی دقیق، ظریف و حساب‌شده از مواد شیمیایی، بیولوژیکی یا رادیولوژیک برای از بین بردن اهداف بیشتر است» و بی‌تردید پیاپی روان‌شناختی عمیق و فراگیری را در جامعه ایجاد خواهد کرد. (۱۶)

^۱ CBRN

^۲ David Rapoport

^۳ Bruce Hoffman

از آنجایی که ترس در قلب و ماهیت تروریسم قرار دارد، این کتاب تلاش می‌کند تا با بررسی عمیق نسبت به این موضوع مهم در گذشته، حال و آینده به مؤلفه‌های آن پی ببرد. منطق این کتاب و عنوان اثر «تروریسم پیشین» آن است که موضوعی را مطرح کنیم که تروریسم را به عنوان یک ویژگی ثابت تمدن بشری یاد کند و این موضوع نه جدید است و نه احتمال دارد که به پایان برسد. موضوع در نظر گرفته شده برای پذیرش "شکست" نیست بلکه یک مشاهده واقع‌گرایانه از تروریسم بین‌المللی به شمار می‌رود. تروریسم همواره یک فرم و مدل «تبلیغ علیه اقدام» است که در طول تاریخ توسط گروه‌های آسیب‌دیده یا ناامید شده که به دنبال تغییر شکلی و یا تغییر سیاسی هستند دنبال شده است. با این حال، تعارض در عوامل جمعیت «شناختی، فناوری و اجتماعی» که در کتاب به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته، در واقع شرایطی را ایجاد کرده که امروز جهان را به ویژه برای تروریسم آسیب‌پذیر می‌کند؛ بنابراین بسیار حیاتی است که این پدیده به طور کامل درک شود تا تروریسم را هوشمندانه و مؤثرتر از گذشته بشناسیم. لیکن چالش واقعی، همان تروریسم است در حالی که ویژگی‌های خود را حفظ می‌کند. بی شک آزادی‌های اجتماعی، عدالت قضایی که ایالات متحده را به یک کشور ارزشمند و درخور تحسین تبدیل نموده، حت‌الشعاع تروریسم بین‌الملل قرار می‌دهد. همان‌طور که یک سناتور آمریکایی شهر داشته: آزادی در قلب ماست که ما به عنوان یک ملت آن را می‌شناسیم. ما هرگز نمی‌توانیم یک چراغ آزادی برای جهان باشیم مگر اینکه از آزادی‌های خود در خانه محافظت کنیم» (۱). بسیار واضح و روشن می‌باشد تهدید تروریسم واقعی است، اما ضروری است که آن دسته از ارزش‌هایی را که بر کشورها بارز هستند را حفظ کنند امیدوارم این کتاب به درک ما کمک کرده و بتواند تعادل بین این دو واقعیت را حفظ کند.

پیشگفتار

سخن مترجم

مروری بر گذشته و رویدادهای معاصر؛ گویای این واقعیت است که تروریسم و مبانی مرتبط با آن از مؤلفه‌ها و شاخص‌های ویژه‌ای در روابط بین‌المللی برخوردار بوده و می‌تواند ابزاری کارساز در جهت حکمرانی و تغییر در نظم‌های جهانی و درون منطقه‌ای به شمار آید. امروزه اشکال کاملاً جدیدی از تروریسم در صحنه بین‌المللی قابل‌رویت بوده و هر کدام از آن‌ها دارای شاخص‌های کلیدی مختص به خود هستند که از دیدگاه محققین به‌نوعی می‌تواند مهم و سرنوشت‌ساز در تغییر سرنوشت حکومت‌ها و نظام‌های دولتی در جامعه مدرن امروزی باشد. تحلیل و ارزیابی موضوع تروریسم از رویکرد علوم نظامی از جمله؛ حوزه‌های پیچیده نظری محسوب می‌شود که در ادبیات علوم سیاسی و نظامی نیز دارای جایگاه ویژه و قابل‌تأملی نیز هست؛ اما با این وجود به رقم حساسیت‌های تاریخی به چنین چالشی؛ طی گذر قرن‌ها توجه جدی به آن نشده و اکنون می‌توان به‌عنوان یک مشکل بزرگ در قرن بیست و یکم از آن یاد کرد.

اثر پیش رو تحت عنوان (تروریسم پیش رو است) نوشته پرفسور پل جی اسمیت توانسته تا حدودی به برخی از موارد مرتبط با تروریسم پرداخته و با حفظ رویکرد غرب‌گرایانه و نگاه پست مدرن به تحلیل اجرا مرتبط با آن بپردازد. وی یکی از دانشمندان بزرگ در عرصه مبارزه با تروریسم بین‌المللی به نام می‌رود که در دانشگاه‌ها و مراکز علمی بزرگ همچون "کالج جنگ نیروی دریایی ایالات متحده و دانشگاه هاروارد" مشغول به تدریس بوده و عضو هیات علمی آن نیز به شمار می‌رود و همواره به ارائه نظریات راهبردی در این خصوص مشهور است.

با توجه به نگاه خاص و هدفمند نویسنده؛ این کتاب بیشتر به‌دلیل باره مؤلفه‌های نظری شکل‌دهنده گروه‌های تروریستی همچون ایدئولوژی و دلایل اجرای آن پرداخته و نگاه خود را از زاویه فلسفه وجودی آنان در عصر پست مدرن و امروزی در سال غرب به خواننده القاء می‌سازد و در عین حال درس‌های مهم و اثرگذاری را برای کشف و شناسایی شبکه‌های تروریستی، تصمیم‌گیران و اقدامات آفندی آنان مطرح می‌سازد.

کتاب حاضر توانسته به رقم گذشت چندین سال از چاپ نخست آن به‌عنوان یکی از منابع قابل‌اعتماد برای دانشمندان حوزه ضد تروریسم مطرح بوده و همچنین در ژمره یک اثر

کاملاً تحلیلی قرار می گیرد. در ادامه تحلیل و درک مفهوم گروه های تروریستی به موازات آن منجر به شناخت بهتری از شیوه های مبارزه خواهد شد و در طراحی تاکتیک های «ضد تروریسم» و «شورش» نقش به سزایی خواهد داشت. پیش بینی فرایند جهانی سازی و همچنین تغییر ماهیت حکومت ها و بازیگران غیردولتی در این چرخه نقش حیاتی داشته و به درستی از سوی نویسنده اثر به آن پرداخته شده است.

در انتها امیدوارم در راستای «تولید علم» و دستیابی به منابع مفید و سازنده در حوزه مبارزه با تروریسم اقدامات مؤثری را برداشته و همچنین از تمامی دوستان و اساتید گرامی که به هر نحوی؛ اینجانب را کمک و راهنمایی کرده اند کمال تقدیر و تشکر ویژه را دارم.

تهران بهمن ماه ۱۳۹۸

محمدحسین قربانی زواره